

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:31
sssjournal.com

pp.1620-1627
ISSN:2587-1587

2019 / March / Mart
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 30/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 31/03/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 31.03.2019

AZERBAIJAN CUMHURİYETİ'NİN DIŞ POLİTİKASININ OLUŞUM SÜRECİNDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FORMATION PROCESS OF THE FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Gunel SHAMİYEVA

Sakarya Üniversitesi; Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi,
shamiyevagunel@gmail.com, Sakarya/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-6657-4096

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1384>

Reference : Shamiyeva, G. (2019). "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Dış Politikasının Oluşum Sürecinde Uluslararası Örgütlerin Rolü", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(31): 1620-1627.

ÖZ

Bağımsızlık kazandıktan sonra Azerbaycan dış dünyayla ve uluslararası organizasyonlarla ilişkiler kurmak için uygun dış politikalar belirlemiştir. Zengin ekonomik potansiyeli ve elverişli jeopolitik konumu, dış politik ilişkilerin güçlendirilmesinde Azerbaycan'a büyük üstünlük sağlamıştır. Azerbaycan'ın dış politika faaliyetlerinin öncelikli yönlerinin oluşturulması ve tanımlanması Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in adıyla ilişkilendirilmiştir. İlham Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde devlet çokkültürlülük ve medeniyetlerarası diyalogun merkezine, siyasal, ekonomik, medeniyet alanlarında küresel meselelerin tartışıldığı mekana çevrilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti iç ve dış politikası ile mevcut güvenlik durumuna yönelik tehditleri kontrol altına almaya ve ortadan kaldırmaya devam etmenin yanı sıra, ülkenin ulusal çıkarlarını sağlamaya yönelik ulusal güvenlik politikası oluşturmaya ve uygulamaya devam etmektedir. Azerbaycan'da sosyo-ekonomik gelişimi, siyasi kalkınmayı teşvik eden küresel ekonomik projelerin uygulanması için atılan tutarlı adımlar devam etmektedir. Bugün modern Azerbaycan, bölgede ve dünyada meydana gelen temel ekonomik, politik, kültürel olay ve süreçlerde oldukça iyi temsil edilmektedir.

Bu çalışma, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış politikasının gelişim sürecinde mevcut önceliklerini tespit etmekte, bölgedeki politik, ekonomik, kültürel işbirliği alanlarını karakterize etmektedir ve uluslararası örgütlerin Azerbaycan'ın dış politikasındaki rolü meselelerine odaklanmaktadır. Burada, Haydar Aliyev ve İlham Aliyev'in yönetim dönemlerinde uluslararası örgütlerin faaliyetleri de incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan, Uluslararası örgütler, Haydar Aliyev, İlham Aliyev, Dış Politika

ABSTRACT

After independence, Azerbaijan has determined appropriate foreign policies to establish relations with the outside world and international organizations. The rich economic potential and favorable geopolitical position of Azerbaijan has given him a great advantage in strengthening foreign political relations. The formation and definition of the priority aspects of the foreign policy activities of Azerbaijan is associated with the name of President Heydar Aliyev. During the presidency of İlham Aliyev, the state has been transformed into the center of multiculturalism and intercultural dialogue, where global issues are discussed in the fields of political, economic and civilization. In addition to continuing to control and eliminate the threats to the current security situation, the Republic of Azerbaijan continues to implement the national security policy to ensure the national interests of the country. In Azerbaijan, consistent steps are underway for the implementation of global economic projects that promote socio-economic development and political development. Today, modern Azerbaijan is well represented in basic economic, political and cultural events and processes in the region and the world.

The article identifies the existing priorities for the development of the foreign policy of the Republic of Azerbaijan, describes the directions of political, economic and cultural cooperation in the region and emphasizes the role of international organizations in the foreign policy of Azerbaijan. Here, the activities of international organizations were examined in the period of administration of Heydar Aliyev and Ilham Aliyev.

Keywords: Azerbaijan, International organizations, Heydar Aliyev, Ilham Aliyev, Foreign Policy.

1. GİRİŞ

XX yüzyılın sonunda meydana çıkan küresel süreçler, özellikle, Varşova Paktı'nın tasfiyesi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, SSCB'nin çöküşü, dünyadaki politik atmosferde ciddi bir değişime ve yeni bir jeopolitik durumun ortaya çıkmasına neden oldu. Sovyetler sonrası kurulan yeni bağımsız devletlerin uluslararası ilişkiler sistemine doğrudan katılımı ve kendi çıkarlarını yansıtan dış politikaları dünyadaki yeni devletlerarası ilişkilerin düzenini belirledi.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 18 Ekim 1991'de mühim jeopolitik bölgede bağımsızlığını ilan etmesinin (Sancak, 2018: 60) yanı sıra, uluslararası yaşamda 80'li yılların sonlarında ve 90'lı yılların başlarında meydana gelen değişiklikler, ulusal devlet ilkelerine uygun yeni bir dış politika çizgisi oluşturma ve uygulamadaki son derece önemli bir görevi ortaya koydu (Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Bağımsızlık Günü'nde Azerbaycan halkını kutlaması, 1993: 3). Zengin ekonomik potansiyeli ve elverişli jeopolitik konumu, bağımsızlığın güçlendirilmesinde ve Azerbaycan'ın devlet çıkarlarının korunmasında büyük önem kazandırdı.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde bağımsız devlet inşa etmek yükümlülüğü halkın güvenliğini sağlamak, bağımsızlığı güçlendirmek, toprak bütünlüğü ve ekonomik çıkarlar kazanmak, kendine özgü özellikler, görevler ve taktiksel hamlelerle karakterize olunan çok taraflı dış politika talep etmekteydi.

Ülkenin bağımsızlığının dayanıklılığını ve kalıcılığını elde etmek için, geleneksel etki alanından kademeli olarak çekilmesi, tarihsel olarak oluşturduğu ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin rasyonel kullanılması, Azerbaycan'ın Batı ile Doğu arasındaki ilişkilerde layık olduğu yere sahip olması sağlandı ve bölge devletlerinin çıkarlarını etkilemeyen kapsamlı ve dengeli politika uygulandı.

Demokratik toplum ve serbest piyasa ekonomisi kurma yolunu seçen Azerbaycan Cumhuriyeti, küresel standartları kullanarak ve gelişmiş ülkelerin ileri teknoloji ve finansal yeteneklerinden yararlanarak, dış dünyayla karşılıklı yararlı işbirliği kurmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış politikasında, dünya ülkeleri ile ikili ilişkilerin gelişmesiyle birlikte, uluslararası ve bölgesel örgütlerle çok taraflı işbirliğinin genişletilmesi de önemli bir yer tutmaktadır.

2. AZERBAIJAN'IN DIŞ POLİTİK İLİŞKİLERİNİN OLUŞTURULMASINDA HAYDAR ALİYEV'İN ROLÜ

Azerbaycan'ın dış politika faaliyetlerinin öncelikli yönlerinin oluşturulması ve tanımlanması Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in adıyla ilişkilendirilmiştir. Haydar Aliyev'in devleti idare ettiği süre zarfında Azerbaycan'ın uluslararası ilişkiler sistemine katılımı ve iyi pozisyonlar kazanması, çıkar alanları, ülkenin dış dünya için jeopolitik ve ekonomik önemi doğru bir şekilde değerlendirildi.

Uluslararası ilişkilerin yeni düzeni, devletlerarası ilişkilerin ilkeleri, uluslararası hukukun etkisinin gücü ve alanı, dünyanın önde gelen devletleri, bölge devletleri ve uluslararası örgütlerde uygulanabilecek politikalar analiz edildi. Birçok egemen devlet gibi Azerbaycan Cumhuriyeti'nin de dış politikasının temeli devletlerin egemen eşitliğine, sınırların dokunulmazlığına, sorunların barışçıl çözüm yollarının bulunmasına, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulması, halkların kendi kaderlerini belirlemesine, devletlerarası işbirliğine vb. uluslararası hukuk ilkelerine dayanmaktadır.

O zamanlar genç devletin, küreselleşme, demokratikleşme ve uluslararası alana entegrasyonu, tam anlamıyla bağımsız dış politika yürütmesi çok zordu. Her şeyden önce, Azerbaycan'ın dünya düzeninde devlet olarak yerini belirlemesi gibi konular, iç ve dış politikanın doğası ve öncelikleri çözülmeliydi. Ülkenin güvenliğini sağlamak için, entegrasyon yönünü seçmek gerekmekteydi. Batı, Doğu veya Rusya'nın güçlü etkisi altında olan güvenlik sistemlerinden birine birleşmek veya bağımsız olarak, tarafsızlığa bağlı kalarak hareket yönlerinden biri seçilmeliydi.

Dağlık Karabağ'daki Ermeni ayrılıkçılığı ve Azerbaycan devletinin dış politika faaliyetlerine büyük sorunlar oluşturan Ermenistan'ın askeri saldırısı nedeniyle ağırlaşmış ciddi siyasi ve ekonomik sorunlar diplomasi için çok zorlu görevler ortaya çıkardı. Tüm bu meselelerde, hızlı ve aynı zamanda dengeli, iyi düşünülmüş kararlar alınmalıydı.

3. AZERBAJCAN'IN ULUSLARARASI ÖRGÜTLERE ÜYELİK SÜRECİ

Azerbaycan'ın 1991'in sonunda ve 1992'nin başlarında dünya devletleri tarafından tanınması ve diplomatik ilişkilerin oluşturulması, sistemli olarak dünya topluluğuna entegrasyonu için geniş imkanlar açtı. Azerbaycan'ın dış politikasında ulusal çıkarlarının korunması, küresel ve bölgesel menfaatlerini güçlendirmeyi amaçlayan dış politika öncelikleri olarak Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanması, Dağlık Karabağ sorununun çözümü, uluslararası barışın teşvik edilmesi ve uluslararası terörizmle mücadele, evrensel karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi, devletin petrol ve doğal gaz sektörünün geliştirilmesi ve ülkenin ekonomik toparlanması gibi meseleler önemli yer kaplamaktaydı

Tarihi, dini, kültürel ve ahlaki değerleri ile İslam dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Azerbaycan'ın Aralık 1991'de İslam Konferansı Örgütüne (İKÖ) üyeliği ülkedeki uluslararası alanda yeni ufuklar açmıştır (Sayadoğlu, 2014: 8). Böylece, Azerbaycan İKÖ'nün ve üye devletlerinin tutarlı desteğini kazanmıştır. İKÖ, Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığı gerçeğini tanıyan ilk uluslararası örgüt oldu (Ömerov, 2013: 15). Örgütün toplantılarında Dağlık Karabağ sorunu her zaman ön plana çıkmıştır ve uluslararası hukuka kurallarına uyulmasını talep eden fikirler ilk kez bu örgütün açıklamalarında yer almıştır (Hacıaliyev, 2012: 9).

İKÖ ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kendi topraklarını ve insanlarını savunma girişimlerine destek olduğunu açıkladı. Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin evlerine dönmeleri için uygun önlemlerin alınması zorunluluğu ifade edilmiş ve insani yardımların Azerbaycan'a İslam Kalkınma Bankası'ndan ve diğer İslami kurumlardan tahsis edilmesi de uygun görülmüştür.

Haydar Aliyev'in dış politikasının ana yönlerinden biri, devletin dünyanın tanınmış kurum ve örgütlerine katılmasını sağlamak ve Azerbaycan'ın uluslararası konumunu güçlendirmektir. Haydar Aliyev sayesinde Azerbaycan tanınmış bir çok organizasyonlara üye seçildi. Bağımsızlık kazanıldıktan kısa süre sonra dünyanın çeşitli devletleri tarafından tanınan Azerbaycan Cumhuriyeti, 2 Mart 1992'de BM üyeliğine kabul edildi (Yeni üyelerin BM'ye kabulü (Azerbaycan Cumhuriyeti) karar, 1992). Azerbaycan BM'nin üyeliğine seçilmesi, Azerbaycan'ın kendi haklarını korumasına ve Ermenistan'ın saldırganlığının uluslararası topluma iletilmesine olanak sağladı.

İkili siyasi ilişkilerin kurulması, ekonomik ve kültürel bağların gelişmesi için verimli bir zemin oluşturdu. Buna karşın, karşılıklı yarar sağlayan ekonomik işbirliği, siyasi ilişkilerin derinleşmesinde ve karşılıklı güvenin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan, Haydar Aliyev'in çalışmaları sayesinde 20 Eylül 1994'te Hazar Denizi'nin Azerbaycan alanında petrol sahalarının işletilmesi hakkında imzalanan Sözleşme, Azerbaycan'ın dünyanın diğer ülkeleriyle ikili ilişkilerini genişletmek ve uluslararası konumlarını güçlendirmek için güçlü bir itici güç haline geldi. "Yüzyılın Sözleşmesi" ve daha sonra imzalanan çok sayıda petrol sözleşmesi, Azerbaycan'ın dünya topluluğuna entegrasyonunu derinleştirerek, karşılıklı yararlı ilişkilerin geliştirilmesi için geniş ortak temas noktaları ağının varlığını ortaya koydu.

1993 yılında, Ermenistan-Azerbaycan çatışmasıyla ilgili BM Güvenlik Konseyi 822, 853, 874, 884 numaralı kararları kabul etti (Efegil ve Kasımlı, 2015: 203). Her bir karar, Dağlık Karabağ ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin diğer bölgelerinin Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmesi sonucunda kabul edilmişti. Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü teyit eden bu kararlar, ateşkesin derhal ilan edilmesine, düşmanlıkların durdurulmasına ve işgal güçlerinin Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarından çekilmesine ilişkin taleplerde bulundu. Ne yazık ki, kabul edilen kararların hükümleri henüz uygulanmamıştır.

1994 ve 1995 yıllarında Haydar Aliyev, Birleşmiş Milletler'in 49. ve 50. oturumlarında Azerbaycan Cumhuriyeti Delegasyonu'na kendisi başkanlık etti, ayrıca Eylül 2000'de Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi'ne de katıldı. Bugün Azerbaycan, BM'in birçok kurumu ve organları ile aktif ve etkin bir şekilde işbirliği yapmaktadır. Bunlar arasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Endüstriyel Kalkınma Örgütü (UNIDO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması (CTBT) vb. Gösterilebilir (Uluslararası arenada Azerbaycan, 2011: 10).

24 Ekim 2011'de Azerbaycan, 2012-2013 BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçimlerde Birleşmiş Milletlerin 194 üye devletinden 155'nin desteğini kazanarak üye seçildi (<https://www.amerikaninsesi.com/a/azerbaycan-guvenlik-konseyyinde-132501803/900724.html>, erişim tarihi 20.01.2019). BM Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeliğine Azerbaycan'ın kabul edilmesi, son yıllarda

ülkenin artan siyasi itibarının açık bir kanıtı olarak diploması tarihinde Azerbaycan'ın en büyük başarılarından biri olarak kabul edilmelidir. Bu, Azerbaycanın sürdürülebilir kalkınmasının, dünyaya saygısının ve küresel güvenliğe katkısının uluslararası bir değerlendirmesi olmuştur.

4. ULUSLARARASI SİYASİ İLİŞKİLER SİSTEMİNDE AZERBAYCAN

Azerbaycan'ın uluslararası ilişkiler sistemine bağımsız bir devlet olarak girmesiyle birlikte dış politikanın sosyo-ekonomik, politik ve güvenlik sorunlarının çözülmesi meselesi çok önemli hale geldi. Haydar Aliyev'in zamanında öncelikle, bölgede büyük güç olan Rusya ile karşılıklı yarar sağlayan işbirliği ilkelerine dayanan ikili ilişkiler düzenlenmiştir.

Azerbaycan'ın dış politika çizgisinin oluşum sürecinde Rusya ile bağları kullanma ve bazı emperyalist yanlı oluşumları etkisiz hale getirme taktiklerini sürdürmeye başladı. 6 Eylül 1993'te Haydar Aliyev Moskova'da Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin ve diğer Rus liderlerle iki devlet arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi amacıyla bir araya geldi ve 24 Eylül 1993'te Azerbaycan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) üye seçildi. Bununla da diğer BDT ülkeleriyle - Ukrayna, Belarus, Gürcistan, Moldova ve özellikle Orta Asya cumhuriyetleriyle ilişkiler temelli şekilde değişti ve sağlam esasa dayandırıldı. 1993 yılının sonlarından bu yana, bu yönlendirme Azerbaycan dış politikasında özellikle net parametreler kazanmaya başlamıştır. 1994'te Ermenistan-Azerbaycan cephesinde ateşkes ve 8 Mart 1996'da Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Gürcistan'a yaptığı ziyarette imzalanan Azerbaycan-Gürcistan Deklarasyonu, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Kafkasya'da dış politikasının önemli başarıları oldu (Mirbeşieroğlu, 2009: 115).

Azerbaycan'ın sosyo-ekonomik gelişimi, siyasi kalkınmayı teşvik eden küresel ekonomik projelerin uygulanması için attığı tutarlı adımlar ve barışçıl politika, bu fikrin uygulanması için verimli bir zemin oluşturdu.

Ulusal lider Haydar Aliyev'in dış politika çizgisinde uluslararası örgütlerle işbirliğinin genişletilmesine büyük özen gösterildi. Uluslararası örgütlere üye olmanın yanı sıra Azerbaycan'ın çalışmalarına düzenli ve aktif katılım ve işbirliği, ülkenin sorunlarını dünya toplumuna getirmek için esastır. Bu bağlamda, H. Aliyev'in Barış için Ortaklık Programı belgelerini 4 Mayıs 1994 tarihinde imzalaması Azerbaycan'ın uluslararası konumunu güçlendirmek için atılmış en önemli adımlardan biriydi. Ayrıca, 22 Nisan 1996 tarihinde, Lüksemburg'da Avrupa Birliği ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında ticaret, yatırım, ekonomi, kültür, işbirliği, göçmenlik ve yasadışı ticaretin önlenmesi konularında Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması imzalandı (Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasında ortaklık ve işbirliği sözleşmesinin imza töreninde yaptığı konuşma (22 Nisan 1996) belgesine ilişkin tarihli vesika, :15 Ağustos 2005). Bu anlaşmanın imzalanması Azerbaycan dış politikasının en başarılı sayfalarından biri olarak kabul edilmektedir.

Azerbaycan'ın Avrupa kurumlarına entegrasyonu konusunda Avrupa Konseyi'nin eşit bir üyesi olması dünya topluluğunun dikkatini devletin önemli sorunlarına yönlendirmek için yeni ve çok prestijli bir kürsü verdi. Bu nedenle, 17 Ocak 2001 tarihinde gerçekleşen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi toplantısında, Azerbaycan'ı Avrupa Konseyi'ne kabul etme kararı alındı (Hüseynova ve Babayeva, 2008: 90). O zamanlar Azerbaycan'ın Avrupa Konseyindeki Delegasyonuna Milli Meclis'in milletvekili olan İlham Aliyev'in önderlik etmesi ve ardından Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin'deki (AKPM) faaliyetleri H Aliyev'in öne sürdüğü bütün görevleri yerine getirdi.

İlham Aliyev'in ilkeli ve tutarlı faaliyetinin sonucu olarak Eylül 2002'de AKPM'nin sonbahar oturumunda ilk kez, Karabağ'ın Ermeni silahlı kuvvetleri tarafından işgalinin resmi sonuçları bu uluslararası örgütün belgelerine yansımıştır. Bu olay Azerbaycan heyetinin, özellikle heyet başkanı İlham Aliyev'in azimli ve kararlı tutumunun sonucuydu.

Azerbaycan'ın en acı sorunu olan Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorununun çözülmesi, ulusal lider Haydar Aliyev'in dış politikasında ana yeri kapsamıştır. AGİT zirvesindeki devlet başkanları ve delegasyonlarla en üst düzeyde ikili ve çok taraflı görüşmelerde, Minsk Grubu Delegasyonu ile yapılan görüşmelerde ve aynı zamanda Ermeni cumhurbaşkanı ile görüşmelerde bu sorunun barışçıl yollarla çözülmesi Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in politikasının önemli bir bölümünü oluşturmuştur (Ahmedov, 2009: 29).

Genel olarak, Ermenistan-Azerbaycan ihtilafının çözümü ve Dağlık Karabağ ihtilafının barışçıl yollarla çözülmesi, ulusal lider Haydar Aliyev'in dış politikasında önemli bir rol oynamıştır. 1993-2003 yılları arasında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Ermenistan Cumhurbaşkanı ile defalarca

görüştüğünü, AGİT örgütü ve Minsk Grubu temsilcileriyle bir çok kez bir araya geldiğini belirtmek yeterlidir. Bu dönemde Azerbaycan Cumhurbaşkanı, 80 devletin başkanlarının yanı sıra en üst düzeyde etkili uluslararası kuruluşların temsilcileri ile AGİT, NATO, Avrupa Konseyi, İslam İşbirliği Teşkilatı temsilcileriyle toplantılar yaptı. Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorunu, GUAM Demokrasi Ekonomik Kalkınma Zirvesinde¹, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatında ve Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet başkanları Zirvesinde defalarca tartışıldı.

Azerbaycan'ın bulunduğu Avrasya bölgesinde, devletlerin askeri güvenliğini sağlayan iki sistem var - Rusya'nın başkanlık ettiği Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü CSTO² ve ABD'nin öncülük ettiği NATO askeri-politik bloku. Azerbaycan'ın önümüzdeki yıllarda NATO'ya girişi gerçek dışı görünmektedir. Kolektif Güvenlik Antlaşması'na katılım, Azerbaycan'ın planlarına dahil edilmemiştir. Azerbaycan'ın, İran ve Türkmenistan gibi, bloklarla bağlantısızlık (tarafsız ülke olmak) politikası izlemeye de niyeti yoktur.

Azerbaycan Cumhuriyeti, Avrupa ve Avrupa-Atlantik politik, ekonomik, güvenlik alanına entegrasyon için stratejik amaçlar belirlemiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti dış politika faaliyetlerinin temel entegrasyon süreçleri, 23 Mayıs 2007 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti Ulusal Güvenlik Konseptinde belirlenmiştir (Hasanov, 2015: 90). Bugün Azerbaycan Cumhuriyeti, uluslararası örgütlerle faaliyeti, ortaklığı, Avrupa-Atlantik alanının genel güvenliğini, ekonomik gelişimini ve demokrasisini genel olarak destekleyecek bir araç olarak algılar.

Azerbaycan Cumhuriyeti, NATO ile birlikte, Avrupa ve Dünyada istikrarsızlığı, çatışmaları ve tehditleri ortadan kaldırmak için çalışmakta, hem Avrupa'da, hem de bulunduğu bölgede güvenliğe aykırı coğrafi ve politik ayrımcılık yapılmaksızın birleşik güvenlik sistemi kurma yükünü paylaşmayı hedeflemektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve NATO'nun Barış için Ortaklık Programı çerçevesinde, NATO ile olası ortaklıktan tam anlamıyla faydalanmaktadır (Askerzade, 2009)

5. ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER SİSTEMİNDE AZERBAJYCAN

Avrupa alanına daha yakın entegrasyon ihtiyacı duyan Azerbaycan Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ile çok düzeyli ilişkiler kurmuştur. Azerbaycan dış politikasının ana avantajlarından biri, Avrupa Birliği (AB) ile işbirliği yapmaktır. Avrupa'nın ve Asya'nın kesiştiği noktada yer alan Azerbaycan'ın stratejik konumu, AB üye devletlerinin Azerbaycan'la siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirme yönündeki ilgisini artırmıştır. Azerbaycan'ın 2000'de de AB'de daimi temsilciliği açılmıştı. Avrupa alanına daha yakın entegrasyon ihtiyacı olan Azerbaycan Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ile çok düzeyli ilişkiler kurmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri, BDT Ülkelerine Teknik Yardım (TACIS), Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA), Avrupa'ya Petrol ve Doğal Gazın Nakledilmesi ile ilgili Devletlerarası program (İNOGATE) ve diğer programlar çerçevesinde gelişmektedir (Memmedli, 2017: 211). 1999'da yürürlüğe giren Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasındaki Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, siyasi diyalogu, demokrasinin gelişmesini ve aynı zamanda ekonomik işbirliğini ve yatırımları kolaylaştırmak için uygun bir zemin yaratmaktadır (Hasanov, 2007: 322).

Ocak 2011'de, Avrupa Birliği ile Azerbaycan arasında çok önemli enerji anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya Dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso'nun Bakü'ye yaptığı resmi ziyaret zamanı ulaşıldı. Ortak Deklarasyonda Azerbaycan'ın AB'ye uzun vadeli prespektifde önemli miktarda gaz tedarik etme taahhüdünü üstlendiğini, AB'nin ise alınan doğal gazı piyasaya çıkartmak yükümlülüğü aldığı belirtilmiştir. Bakü'ye yaptığı ziyaretin hemen ardından, Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Barroso, Türkmenistan'ı ziyaret etti, Cumhurbaşkanı Kurbankulu Berdimuhammedov ile bir araya geldi ve NABUCCO projesi resmen kabul edildi. Türkmenistan'dan başlayan Nabucco doğalgaz boru hattı Hazar Denizi'ni geçip Avrupa'ya Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden geçecekti. Boru hattının iki bölüme ayrılması planlanmıştır - Türkiye-Yunanistan-İtalya ve Transadriatik Boru Hatları (Mehdiyev, 2018: 245-246). Genel olarak, Nabucco Doğal gaz boru hattının yıllık 31 milyar metreküp gaz taşınması beklenmektedir. Bu ve diğer projeler dikkate alarak, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Azerbaycan'ın katılımı olmadan bölgede hiçbir projenin uygulanamayacağını belirtmiştir.

Gösterilen örnekleri tarihi ve politik incelemelerden geçirirken modern Azerbaycan'ın dış politikasında uluslararası örgütlerle ilişkilerinin yalnızca politik çerçevelerle sınırlanmadığı, ekonomik bir temele dayandığı, kültürel esasları olduğu görülmektedir. Dünyada ve bölgede gerçekleşen süreçleri göz önüne alan Haydar Aliyev, ayrıca uluslararası taşımacılık ve iletişim projelerinin hayata geçirilmesine büyük

¹ Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova'nın yer aldığı bölgesel işbirliği örgütü

² 7 Ekim 2002'de Bağımsız Devletler Topluluğu'nun üyeleri tarafından kurulan hükümetlerarası askeri ittifak

önem vermiştir. Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan TRACECA projesi eski zamanlardan kalma antik İpek Yolu güzergahının yeni bir projesidir (Memmedli, 2017: 211).

TRACECA projesi Çin'den Sarı Deniz'e Avrupa'ya giden dev bir projedir. Avrupa'yı Asya'ya bağlayan bu proje ekonomik açıdan oldukça verimli projedir. Şu anda Süveyş Kanalı, Avrupa ve Asya arasında önemli ticaret yolu olarak kullanılmaktadır, TRACECA projesinin ana yolunun Azerbaycan üzerinden geçtiği göz önüne alındığında, gelecekte ülkenin en büyük transit ülkelerinden birine çevrileceği açıktır. Azerbaycan halkının önünde Haydar Aliyev'in en büyük hizmetlerinden biri, başarılı bir petrol stratejisinin geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesiydi.

Kasım 1999'da İstanbul'daki AGİT Zirvesi'nde Bakü-Tiflis-Ceyhan ihracat boru hattı üzerinden Hazar Denizi'nden Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'den ham petrol nakliyesi anlaşması imzalandı. Anlaşma, Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, Haydar Aliyev, Süleyman Demirel ve Eduard Şevardnadze tarafından imzalandı. Bu anlaşmadan sonra Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz boru hattı projesinin uygulanması imzalandı (Çal, 2008: 98).

Haydar Aliyev'in zamanında Azerbaycan'ın hem iç hem de dış politikası için stratejik bir çizgi kuruldu ve Azerbaycan dünya topluluğuna kavuştu. Sonuç olarak, 1993-2003 ülkemiz için belirleyici yıllar oldu ve bu yıllarda devletçiliğin sağlam temeli atıldı.

Azerbaycan'ın Avrupa-Atlantik güvenlik kurumlarının faaliyetlerine düzenli ve aktif katılımı etkin işbirliğinin genişletilmesi, ülkenin sorunlarını dünya toplumuna getirmede büyük öneme sahip oldu. Bu yıllarda çok ciddi reformlar yapıldı, serbest piyasa ekonomisi ilkeleri egemen oldu ve Azerbaycan'a yapılan uluslararası büyük yatırımlar dikkat çekti. Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası kabul edildi, siyasi sistem güçlendirildi ve devletin başarılı bir şekilde gelişmesi için sağlam temel kuruldu.

Azerbaycan'ın dış politikasının önemli önceliği genelde, uluslararası enerji politikasının uygulanmasını sağlamaktır. Bu politika, devletin ekonomik gelişiminde önemli faktördür. Azerbaycan'ın petrol ve doğal gazının dünya pazarlarına taşınması, yalnızca uluslararası ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine değil aynı zamanda ülke nüfusunun refahının artmasına da olanak sağlamaktadır. Böylece, uluslararası örgütlerin faaliyetleri ve devletin dış siyasetinde sürdürdüğü uyumlu politikalar sayesinde Azerbaycan'ın enerji güvenliği tamamen sağlandı, yabancı enerji kaynaklarına bağımlılık ortadan kaldırıldı. Bugün Azerbaycan ekonomik potansiyel açısından Kafkas bölgesinde lider ülkedir.

Halen, Azerbaycan'ın ihrac ettiği petrol ve petrol ürünleri yaklaşık 30 ülkeye ihraç edilmektedir. Aynı zamanda ülkenin doğal gaz rezervlerinin zenginliği nedeniyle son yıllarda uluslararası alanda dikkat çekmektedir. Bugün Azerbaycan, hem bölgenin hem de Avrupa'nın ve dünyadaki küresel enerji piyasasının enerji güvenliğini sağlamada önemli rol oynayan bir ülkedir. Azerbaycan'ın mevcut gaz rezervleri cumhuriyetin gelecek 100 yıl boyunca "mavi yakıt" ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacak.

Bugün modern Azerbaycan Cumhuriyeti, bölgede ve dünyada meydana gelen temel ekonomik, politik, kültürel olay ve süreçlerde oldukça iyi temsil edilmektedir. Devlette gerçekleştirilen demokratik ve ekonomik reformlar, aktif dış politika, dünyanın en güçlü devletlerinin, otoriter kuruluşlarının ve yapılarının Azerbaycan'a dikkatini çekmiştir. Bütün bu gelişmeler, uluslararası hukuk normlarına uygun olarak karşılıklı yarar sağlayacak işbirliğinin yaratılması ve geliştirilmesi için uygun koşullar yaratmıştır.

6. SONUÇ

1993-2003 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalar Azerbaycan'ın başarılı gelişimine katkıda bulunmuş ve o dönemde başlatılan projeler bugün başarıyla sürdürülmektedir.

Azerbaycan ekonomisinin sürdürülebilir kalkınması ve son yıllarda küresel krizin arka planında tüm sosyal programların zamanında yerine getirilmesi, ulusal lider Haydar Aliyev'in sağlam temellere dayandırdığı ulusal ekonomik kalkınma modelinin açık bir göstergesidir.

Temeli Ulusal Lider Haydar Aliyev tarafından oluşturulan başarılı dış politika stratejisi, bu gün İlham Aliyev tarafından hükümetlerarası, bölgesel ve uluslararası ilişkilere, Doğu ve Batı değerlerinin sentezini önemseyerek dünya topluluğuyla daha yakın bağlantılar oluşturuldu. Bu seçimi gerçekleştirmek için, Azerbaycan devleti bir yandan dünya deneyimini incelemekte, ekonomik ve politik kalkınma modelini tanımlarken, diğer yandan da ulusal çıkarlarını uluslararası kabul görmüş ilkelere uygun olarak korumakta ve hükümetler arası ilişkilere katılmaktadır.

Böylece, bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren Azerbaycan'ın dış politikası zor bir oluşum yoluna geçmiştir. Azerbaycan'ın dış politikası 1993 yılının ikinci yarısından itibaren eksiksiz, tutarlı ve ilkeli bir karakter edinmiş, devletin stratejik önceliklerine cevap veren, kapsamlı bir şekilde gelişmişti ve sonuç olarak devletin hayati çıkarlarına hizmet ederek öne çıkan belirli görevler ve talimatlara sahip olan güçlü politika haline gelmiştir.

2003-2018 yılları arasında Azerbaycan için dinamik sosyo-ekonomik gelişme demokratik ve modern devlet inşası alanında önemli bir aşama oldu. Bu yıllarda Azerbaycan, hem siyasi, hem de ekonomik alanlarda büyük başarılar elde etti. Bu başarılar Azerbaycan'ın bugünkü gerçeklerini yansıtmıştır. Ekonomik, politik, kültürel alanlardaki başarılar önde gelen uluslararası örgütlerin raporlarına yansıtılmıştır.

Azerbaycan, İlham Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde çokkültürlülük ve medeniyetlerarası diyalogun merkezine, siyasal, ekonomik, insancıl ve diğer alanlarda küresel meselelerin tartışıldığı mekana çevrilmiştir. Devlet ve hükümet liderlerinin, Nobel ödül sahiplerinin, tanınmış kamu ve siyasi şahsiyetlerin katılımıyla düzenlenen Bakü Uluslararası İnsani Forumu gelenek haline gelmiştir. Aynı zamanda, "Güney Kafkasya ve Orta Asya'nın geleceği hakkında stratejik diyalog" konulu Dünya Ekonomik Forumuna, Madrid Kulübü toplantısına, Birinci Güney Kafkasya Forumuna, Euronest Parlamento Meclisinin Avrupa Dışındaki ilk toplantısına, Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı'nın VII. Evrensel Forumuna, Dünya Dini Liderlerinin Zirvesine, Birleşmiş Milletler İnternet Yönetişimi Forumuna ve uluslararası örgütlerin diğer prestijli etkinliklerine ev sahipliği yapan Azerbaycan, bugün küresel etkinliklerin gerçekleştiği merkezlerden biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle, BM, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, AGİT, BDT, İKÖ ile sıkı bir entegrasyon için yeni yollar ve fırsatlar arandı ve İslam dünyası ülkelerini birleştiren kapsamlı ilişkiler kuruldu.

Bağımsız bir devlet olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti iç ve dış politikası ile mevcut güvenlik durumuna yönelik tehditleri kontrol altına almaya ve ortadan kaldırmaya devam etmenin yanı sıra, ülkenin ulusal çıkarlarını sağlamaya yönelik ulusal güvenlik politikası oluşturmaya ve uygulamaya devam etmektedir. Başlıca uluslararası sorunların çözümünde derinlemesine bütünleşmiş modern Azerbaycan için, uluslararası alanda Azerbaycan'ın dış politikasının ulusal çıkarlarını koruma konusundaki etkinliğinin artırılması ile ilgili görevler önem kazanmaktadır, aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının ve yurtdışındaki vatandaşların çıkarlarının korunması, uluslararası hukuk ve ekonomik işbirliği de önemlidir.

Azerbaycan toplumunun, güçlü bir demokratik, yasal, sosyal devlet inşa etme yolunda belirtilen hedeflere ulaşmadaki başarısı, büyük ölçüde dış politikanın uygulanmasında rol alan devlet organlarının etkin ve verimli çalışmasına, yasal çerçevenin uluslararası yasal önerilere uygun olarak başarılı bir şekilde iyileştirilmesine, uluslararası örgütlerle sıkı işbirliğine bağlıdır.

Tanınmış Rus siyaset bilimcisi S. Markedonov'a göre, Sovyet Sonrası Azerbaycan, Güney Kafkasya ve Orta Doğu'da önemli bir rol oynayarak, zayıf ve bağımlı devlet olmadığını kanıtlamayı başardı. Azerbaycan, belki de BDT üyeleri arasında başarılı şekilde çeşitlendirilmiş dış politikaya sahip tek devlet örneğidir (Mamedov, 2013: 328-330).

Şu anda Azerbaycan'ın iç ve dış politik çizgisi bölge ülkeleri için örnektir. Ülke sürekli olarak çok yönlü gelişmekte, uluslararası arenadaki imajı sürekli büyümektedir. Dış politikanın öncelikli yönlerinde elde edilen başarılar, genel olarak daha dinamik diplomatik faaliyetler için fırsat sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmedov E. (2009) "Ermənistanın Təcavüzkarlıq Siyasəti və ATƏT", Qarabağ dünən, bu gün və sabah, Qarabağ Azadlıq Təşkilatı, 8-ci elmi-əməli konfransın materialları toplusu, Bakı, s. 29

Askerzade, A. (2009). "NATO Çerçevesinde Azerbaycan-Türkiye Askerî İşbirliği ve Bölgesel Güvenlik Sorunları", Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 20, Kış 2009, s.1-17.

Azerbaycan Güvenlik Konseyi'nde, (24 Ekim 2011) <https://www.amerikaninsesi.com/a/azerbaycan-guvenlik-konseyinde-132501803/900724.html>, erişim tarihi 20.01.2019

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Azerbaycan Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği arasında ortaklık ve işbirliği sözleşmesinin imza töreninde yaptığı konuşma (22 Nisan 1996 yılı, Lüksemburg) belgesine ilişkin tarihi vesika, Tarihi vesika 15 Ağustos 2005 tarihinde düzenlenmiştir.

Azərbaycanın müstəqillik günü münasibətilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin xalqa təbriki. (1993), Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi, PREZİDENT KİTABXANASI,

18 oktyabr 1993, s.3 (Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Bağımsızlık Günü'nde Azerbaycan halkını kutlaması)

Çal, S. (2008). BAKÜ-TİFLİS-CEYHAN BORU HATTI PROJESİ KAPSAMINDAKİ ANLAŞMALARIN HUKUKİ YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 63-4, s. 89-134

EFEGİL, E ve KASIMLI, C. (2015). Dağlık Karabağ Üzerine Yazılar, Gündoğan yayınları, s. 274

Hacalıyev, E. (2012). İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xarici İşlər Nazirləri Şurasının 39-cu sessiyasında bununla bağlı bəyannamə qəbul edilib: Ermənistan silahlı qüvvələri işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərindən dərhal çıxarılmalıdı "Azərbaycan". 21 noyabr 2012, N 259, s. 9

Hasanov, A. (2015). Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Ulusal Kalkınma ve Güvenlik Politikası, Çeviri: Azad Ağaoğlu ve Fuad Şammedov, Bakü. s. 567

Hüseynova G. ve Babayeva A. (2008). Azərbaycan və Avropa Şurası, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası .Bakü, s. 90

Гасанов, А. (2007). Современные международные отношения и внешняя политика Азербайджана, Баку, «Serq- Qerb». С. 322. (Hasanov, A. (2007) Modern uluslararası ilişkiler ve Azerbaycan'ın dış politikası, Bakü, "Serq-Qerb",. s. 322.)

Memmedli, E. (Mayıs - Haziran 2017). AZERBAYCAN-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE ENERJİ FAKTÖRÜ, AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ, Sayı: 61. s. 211

Mehdiyev, A. (2018), Enerji Kaynaklarının Naklinde Azerbaycan-Türkiye İşbirliği: "Nabucco"dan "Güney Gaz Koridoru"na, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi: AAM Derg. 34 (1) : 97, s. 241-264

Мамедов З. В. (2013). Совершенствование концептуальных подходов к формированию внешней политики Азербайджана. Молодой ученый. №8. С. 328-330. (Mamedov Z. V. Azerbaycan'ın dış politikasının oluşumuna kavramsal yaklaşımların geliştirilmesi, Genç Bilgin. 2013. №8. s. 328-330.)

Mirbeşiroğlu, E. (2009). Ermenistan-Azerbaycan, Dağlık Qarabağ Münaqişəsinin Tenzimlənməsi İstiqamətində Heyder Eliyevin Fealiyyəti, Tarix ve onun problemləri, N1-2, s. 114-119

Ömerov, V. (2013) Dağlık Qarabağ münaqişəsinə dair İslam Konfransı Təşkilatının mövqeyi, "Səs", 18 iyul 2013, №130, s. 15

SANCAK, İ. (2018). BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE AZERBAYCAN VE HAZİRAN DARBESİNİN DIŞ POLİTİKAYA ETKİLERİ. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:7-Sayı:13, s.57-71

Sadayoğlu P. (2014). İÖT Ermənistan-Azərbaycan, Dağlık Qarabağ münaqişəsinin ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həllini dəstəkləyir, "Yeni Azərbaycan".2014. 24 iyun.№ 109. s.8

Азербайджан на международной арене, Управление делами Президента Азербайджанской Республики ПРЕЗИДЕНТСКАЯ БИБЛИОТЕКА, с. 10 (Uluslararası arenada Azerbaycan, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın İşleri Daire Başkanlığı BAŞKANLIK KÜTÜPHANESİ, s. 10)

Yeni üyelerin BM'ye kabulü (Azerbaycan Cumhuriyeti) karar, 14 Şubat 1992, S/RES/742 (1992)